

بررسی مؤلفه‌های آموزش صلح یونسکو در اسناد و مدارک جمهوری اسلامی ایران (۸۵-۱۳۸۳): سند چشم‌انداز بیست ساله نظام جمهوری اسلامی ایران، اهداف کلی آموزش و پرورش ایران، اهداف دوره متوسطه

نویسنده: معصومه فلاح نودهی *

عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور شاهرود

* Email: masafala62@yahoo.com

چکیده

صلح یکی از اصول و ارزش‌های زندگی است. صلح لحظه‌های صادقانه و صمیمی هر انسان است که می‌تواند در زندگی خود و در زندگی اجتماعی آن را تجربه کند. صلح، پیش شرط عمده‌ی تداوم حیات زندگی انسانی، نسل‌ها و ملیت‌ها است؛ به عبارتی بقاء نوع بشر به‌عنوان یک کل، اکنون به حفظ صلح و ایجاد صلح وابسته است و ضروری است که آموزش، هم شرایط و لوازم بروز جنگ و خشونت را افشا کند و هم راه‌هایی را که باعث تعدیل این وضعیت و خشونت می‌شود را افشا کند و هم راه‌هایی را که باعث تعدیل این وضعیت و حتی غلبه بر آن می‌شود، مطرح کند.

اسناد و مدارک جمهوری اسلامی ایران که شامل سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۳)، اهداف کلی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۵) و اهداف دوره متوسطه (۱۳۸۵) است در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها به‌ویژه در برنامه‌ریزی‌های آموزش و پرورش اهمیت بسزایی دارد لذا در این پژوهش اسناد و مدارک جمهوری اسلامی ایران از لحاظ پردازش به مؤلفه‌های هفتگانه آموزش صلح یونسکو مورد بررسی قرار گرفته‌اند. مؤلفه‌های مورد مطالعه که از مؤلفه‌های آموزش صلح یونسکو هستند، عبارتند از: حقوق بشر و دموکراسی، تعاون و همبستگی، حفظ فرهنگ‌ها، خود و دیگران، جهان وطنی، حفاظت از محیط زیست و معنویت.

روش تحقیق در این پژوهش از نوع کیفی است که به تحلیل محتوای اهداف سند چشم‌انداز بیست ساله نظام جمهوری اسلامی ایران، اهداف کلی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران و اهداف دوره متوسطه می‌پردازد.

آموزش و پرورش تنها نهاد رسمی است که مسئولیت تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان را بر عهده دارد و در نظام آموزشی کشور ما، مطالب تدوین شده در کتاب‌های درسی به

عنوان محور اصلی برنامه آموزشی قلمداد می‌شود و باید بر اساس اهداف مندرج در اسناد و مدارک باشد. در سند چشم‌انداز بیست‌ساله نظام جمهوری اسلامی ایران مؤلفه‌های حقوق بشر و دموکراسی، تعاون و همبستگی، حفظ فرهنگ‌ها دارای بیشترین فراوانی می‌باشد و به مؤلفه انترناسیونالیسم توجهی نکرده است. در اهداف کلی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران مؤلفه خود و دیگران دارای بیشترین فراوانی و مؤلفه‌های حقوق بشر و دموکراسی، تعاون و همبستگی، انترناسیونالیسم، حفاظت از محیط زیست، معنویت کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. در اهداف دوره متوسطه بیشترین فراوانی مربوط به مؤلفه خود و دیگران و کمترین فراوانی مربوط به مؤلفه‌های انترناسیونالیسم و حفاظت از محیط زیست می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: آموزش صلح، اسناد و مدارک جمهوری اسلامی ایران، تحلیل محتوا، مؤلفه‌های هفتگانه یونسکو

• دریافت مقاله: ۸۷/۲/۱۱

• ارسال برای داوران:

۸۷/۲/۱۸ (۱)

۸۷/۶/۱۹ (۲)

۸۷/۶/۱۹ (۳)

۸۸/۱/۲۹ (۴)

• دریافت نظر داوران:

۸۷/۳/۲۷ (۱)

— (۲)

۸۷/۸/۶ (۳)

۸۸/۸/۹ (۴)

• ارسال برای اصلاحات:

۸۸/۲/۱۲ (۱)

• دریافت اصلاحات:

۸۸/۱۱/۱۴ (۱)

• ارسال برای داور نهایی:

۸۸/۱۲/۹ (۱)

• دریافت نظر داور نهایی:

۸۹/۲/۱۴ (۱)

• پذیرش مقاله: ۸۹/۳/۴

Scientific-Research Journal
Of Shahed University
Sixteenth Year, No.36
Aug.-Sep. 2009

دوماهنامه علمی - پژوهشی
دانشگاه شاهد
سال شانزدهم - شماره ۳۶
شهریور ۱۳۸۸

مقدمه

با توجه به جنگ و خونریزی در همه‌ی اعصار و افزایش فشارها و محرومیت‌های ناشی از آن، کودکان و نوجوانان ما که سازنده‌ی فردای جامعه و کسانی هستند که باید پذیرای مسئولیت‌های اجتماعی آن باشند، نیاز به یادگیری بیشتری در زمینه ایجاد صلح و توانایی‌هایی چون دموکراسی، تعاون و همبستگی، حفظ فرهنگ‌ها، خود و دیگران، انترناسیونالیسم، حفاظت از محیط زیست و معنویت را دارند. آنها نیاز دارند با این مفاهیم آشنا شوند و در زندگی روزانه به طور مؤثرتری از اینها استفاده کنند. به همین دلیل، مدرسه همزمان با آموزش مهارت‌های شناختی، مسئولیت‌شناسایی مفاهیم صلح و ارتقاء روحیه صلح طلبی دانش‌آموزان را برعهده داشته و موظف به آماده کردن آنها جهت ایجاد صلح می‌باشد. با توجه به نقش آموزش و محوریت کتاب‌های درسی در نظام آموزش و پرورش کشور ایران و از آنجایی که کتاب‌های دوره متوسطه نسبت به سایر دوره‌ها کاملترند، چون دانش‌آموزان رشد بیشتری یافته‌اند و قادر به تشخیص و درک مسائل و مفاهیم می‌باشند و از آنجایی که مطالب تدوین شده در کتاب‌های درسی به عنوان محور اصلی برنامه آموزشی قلمداد می‌شوند و باید بر اساس اهداف مندرج در سند چشم‌انداز نظام جمهوری اسلامی ایران و اهداف کلی آموزش و پرورش و اهداف هر دوره تحصیلی باشد و با توجه به اهمیت آموزش صلح این مسئله اساسی برای پژوهشگر مطرح می‌شود که آیا مؤلفه‌های آموزش صلح یونسکو در سند چشم‌انداز بیست ساله نظام جمهوری اسلامی ایران، اهداف کلی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران و اهداف دوره متوسطه آمده است؟

از قرن بیستم جنگ‌های بسیاری در جهان رخ داد جنگ جهانی اول و دوم، جنگ کره، جنگ ویتنام، از همه مهم‌تر جنگ‌های خاورمیانه و بخصوص حمله عراق به ایران که کشته‌ها و تلفات بسیار برجا گذاشت و مشکلات و دشواری‌های زیادی برای جوامع به دنبال داشت. به عنوان مثال جنگ جهانی دوم که در اکتبر

۱۹۴۰ شروع و در مه ۱۹۴۵ پایان یافت بین ۴۹ تا ۵۰ میلیون کشته داشت [۱] کشته داشت یا دو کشور همسایه ما افغانستان و عراق که درگیر جنگ و خونریزی داخلی هستند. این رخدادها و تجارب توجه انسان را به مقوله صلح و آموزش آن را به یک ضرورت تبدیل کرده است.

مبانی نظری

«صلح نبود جنگ تلقی نمی‌گردد بلکه مقصود رسیدن به نوعی هماهنگی در تمامی سطوح فعالیت‌ها و تلاش‌های انسان می‌باشد. جنگ در اندیشه انسان‌ها شروع می‌شود و مقابله با آن نیز همان جا آغاز می‌شود» [۲].

صلح از ذهن انسان‌ها ریشه می‌گیرد. هر انسانی در یک محیط سالم می‌تواند با ارزش‌های زندگی آشنا شود، خود و دیگران را دوست داشته باشد، به همه موجودات احترام بگذارد و بیاموزد که اجازه ندارد حق حیات و زندگی را از کسی دریغ کند. جنگ نیز از ذهن انسان‌ها ریشه می‌گیرد. باید در همان جا آن را خشکاند و به جای آن صلح، تفاهم، شکیبایی و عدالت را آموزش داد. ما می‌دانیم که صلح فقط به معنای نبود جنگ نیست بلکه حضور در یک جامعه مدنی و سرشار از عدالت، تفاهم، دیگرپذیری، آزادی، دموکراسی و عاری از خشونت بیانگر صلح است [۳].

صلح ممکن است نبود جنگ یا درگیری در یک رابطه توافقی و سازشی میان بخش‌های مرتبط تعریف شود. بنابراین آموزش صلح ممکن است به عنوان تعلیم افراد در حیثه نگرش‌ها، ارزش‌ها، و رقابت‌های مورد نیاز رفتاری تعریف شود که درگیری و اختلافات را حل کرده و ساختار مفیدی را ایجاد و حفظ نماید. صلح رابطه پویا و روشی فعال است، صلح یک رابطه پویا در بین بخش‌هایی است که شامل فعالیت‌هایی هستند که صلح را ایجاد و حفظ می‌کنند. صلح بر پایه یک رابطه متقابل و هدایتی اصولی و ساختاری در مورد درگیری استوار است [۴].

۳- حفظ فرهنگ‌ها (Preservation of Cultures)

۴- خود و دیگران (Self and Others)

۵- جهان‌وطنی (Internationalism)

۶- حفاظت از محیط زیست (Protection of the

Environment)

۷- معنویت (Spirituality) [۷].

برای اینکه احتمال بروز جنگ کاهش یابد و افراد بتوانند با طبقات پایین جامعه احساس یکدلی داشته باشند، درک متقابل افراد توسعه یابد، آموزش و پرورش باید در جهت تحقق شرایط صلح‌آمیز و انسانی تر گام بردارد.

«اگر گذرگاه اصلی صلح اندیشه انسان‌ها باشد، بنابراین منطقی است که آموزش صلح از اهمیت برجسته‌ای برخوردار باشد. صلح قابل آموزش است و عرصه اصلی آن آموزش و پرورش می‌باشد و آموزش و پرورش چهارراهی است که کس را از آن گریز نیست» [۸].

«آموزش می‌تواند از طریق گوناگون در جهت توسعه فرهنگ صلح همکاری نماید. آموزش از آن‌رو که متوجه افراد جوان و پرشور است. و از آن‌رو که با کارشناسان و مدیران تخصصی اجتماعی سروکار دارد. تا در سطوح گوناگون، هم در قلمرو عمل و هم در قلمرو نظر منشأ اثر باشد. پس نکته مهم این است که بذریه صلح باید با استفاده از بستر مناسبی که آموزش و پرورش صلح ایجاد می‌کند افشاندن شود. تا از این طریق آرزوی جهانی برای صلح با پرورش شهروند صلح‌طلب و صلح‌جو تحقیق یابد. این آرزو، زمانی تحقق پیدا می‌کند که آموزش صلح، در زمره غایبات بنیادی نظام‌های آموزشی قرار گیرد» [۹].

از آنجایی که کتاب‌های درسی در نظام آموزش و پرورش ایران محور اصلی تعلیم و تربیت است و همچنین با توجه به اهمیت آموزش صلح در تربیت شهروند جهانی، محتوای کتاب‌ها باید بر اساس اهداف مندرج در اسناد ملی کشور باشد، لذا اهداف باید در راستای صلح و مؤلفه‌های آن باشد.

آموزش صلح به عنوان یک اصل فراگیر

متمم پیشنهاد یونسکو درباره آموزش صلح مستلزم این است که آموزش صلح به عنوان یک اصل فراگیر در آموزش به رسمیت شناخته شود. یعنی در تدریس، این رویکرد صرف نظر از موضوع یادگیری، جهانی شود و محتوای آموزش صلح وارد همه فعالیت‌های تدریس شود. گنجاندن آموزش صلح در آموزش در یک مقیاس بزرگ، مستلزم یادگیری شیوه جدیدی در تربیت مربیان شاغل در آموزش است. آموزش صلح باید ابتدا افراد را به سوی یک وظیفه‌شناسی درونی هدایت کند، به طوری که مفاهیم آموزش صلح را بر اساس وظیفه‌شناسی درونی خود به صورت عملی محقق نمایند. برنامه‌ریزی و سازمان دادن به تربیت مربیان در هر کشور، باید به عنوان قسمتی از متمم اصول پیشنهادی یونسکو مورد توجه قرار گیرد.

تقویت احساس مسئولیت که هدف اولیه آموزش صلح است، مستلزم تربیت اخلاقی عمیق است که با هدف به کمال رساندن شخصیت جامع نوع بشر، انجام می‌گیرد. بنابراین آموزش صلح در سراسر زندگی هر یک از آدمیان ادامه دارد. آموزش صلح نمی‌تواند خنثی و عاری از ارزش‌ها باشد: شجاعت کار بر اساس ارزش‌های اخلاقی، یک امر اساسی است. این ارزش‌ها لازم است در بیانیه حقوق بشر سازمان ملل متحد پیشنهادی یونسکو جای گیرند و مبنای فعالیت‌های آموزشی مردان و زنان در همه کشورها باشند [۵].

بر طبق نظریه یونسکو هدف عمده، تغییر آگاهی انسان است. به طوریکه شرایط اجتماعی به سوی عدالت تحول یابد. یونسکو سال ۲۰۰۰ میلادی را سال فرهنگ و صلح و سازمان ملل سال ۲۰۱۰-۲۰۰۱ را دهه بین‌المللی فرهنگ صلح اعلام کردند [۶].

یونسکو تنها سازمان بین‌المللی است که از وظایف اصلی و کلیدی آن پرداختن به مسائل آموزشی به شمار می‌آید. این سازمان مؤلفه‌های صلح را به شرح زیر اعلام می‌کند:

۱- دموکراسی (حقوق بشر) (Human Rights)

۲- تعاون و همبستگی (Co-operation and Solidarity)

تعریف مفاهیم

صلح: صلح یعنی از درون آرام بودن، از درون احساس خوبی داشتن، حالتی که در آن حالت همه انسان‌ها با همه‌ی تفاوت‌ها و اختلاف‌هایی که دارند می‌توانند در کنار هم باشند و با هم زندگی کنند. صلح یعنی فکرای مثبت و خوب برای خود و دیگران داشتن [۱۰].

آموزش صلح طلبی: آموزش برای یادگیری ایجاد عدالت از طریق مسالمت‌آمیز و بدون خشونت، حل درگیری‌ها و اختلافات از طریق مسالمت‌آمیز، ایجاد روحیه بردباری و تحمل، استقلال، احترام متقابل، مشارکت با یکدیگر و احساس مسئولیت می‌باشد [۷].

فرهنگ صلح دوستی: فرهنگ صلح به معنای نگرش پویا به مفهوم صلح است. یعنی جهت تولید و باز تولید صلح گام برمی‌دارد. بر این مبنا صلح به مثابه‌ی یک فرهنگ مبانی، معرفتی، ادبیات، هنر، دین ساختارها و نسل‌های تداوم بخشنده، خود را تولید و بازتولید می‌نماید [۵].

مؤلفه‌های آموزش صلح: یونسکو در سال ۱۹۹۹ مؤلفه‌ها را به شرح زیر تعریف کرده است:

- **دموکراسی (حقوق بشر):** اعتقاد به این‌که تمامی افراد در برابر قانون یکسان هستند و در زمینه مشارکت و بیان عقیده آزادی دارند.

- **تعاون و همبستگی:** درک ارزش همکاری و احترام و وابستگی متقابل در میان افراد و جوامع در جهت یک هدف مشترک.

- **حفظ فرهنگ‌ها:** آگاهی از تغییر اجتماعی و فرهنگی، احترام به خانواده و همه اعضایش، برای فرهنگ شخصی و میراث فرهنگی جهان و دست آوردهای بشر ارزش قائل شدن

- **خود و دیگری:** خودآگاهی، احترام به خود، همدلی نسبت به دیگران، ملاحظه دیگران و مهربانی با آنها، اعتماد به خود و دیگران.

- **انترناسیونالیسم: (رعایت حقوق بین‌المللی):** همه ملت‌ها در برابر قانون جهانی یکسان هستند. احترام به برابری ملت‌ها، هماهنگی منافع ملی، منطقه‌ای،

بین‌المللی، آگاهی از موضوعات و مشکلات جهان و حل مسالمت‌آمیز آن.

- **حفاظت از محیط زیست:** وابستگی بین افراد در طبیعت، تعهد به حفظ و بهبود محیط زیست به طوری که به نفع بقای تمام موجودات باشد.

- **معنویت:** صلح درونی، آزادی فکر، وجدان، آزادی عمل [۷].

پیشینه آموزش صلح

پژوهشی در رابطه با «ارتباط بین آموزش صلح و آموزش محیطی» (On the Relationship between Peace Education and Environmental Education) توسط هریس و میسجه [۱۱] (۲۰۰۳، Harris & Mische) صورت گرفت.

این پژوهش اشاره می‌کند که رشته‌های آموزش محیطی و آموزش صلح می‌توانند از همدیگر درباره صلح و استراتژی‌های مختلف برای صلح، آموزش ببینند.

هریس ده هدف از آموزش صلح را به شرح زیر اعلام کرد: درک مهم‌ترین مفهوم صلح جهت برخورد با ترس، فراهم کردن اطلاعات لازم در مورد سیستم امنیتی، درک رفتار خشونت‌آمیز، توسعه درک درون فرهنگی، ایجاد تشخیص موقعیت در آینده، یاد دادن و آموزش صلح به عنوان یک روند، ارائه مفهوم صلح که شامل عدالت اجتماعی نیز می‌باشد، تخمین احترام برای زندگی و پایان خشونت. او همچنین تأکید کرد که آموزش صلح‌آمیز بایستی به هر تلاشی برای تدریس صلح وابسته باشد. عناصر کلیدی چنین آموزشی یادگیری مشارکتی، اجتماع دموکراتی، حساسیت محیطی و تفکر بنیادی هستند.

تئوری صلح ارتباط مهمی را بین صلح مثبت و منفی ایجاد می‌کند. صلح منفی نبود درگیری فیزیکی نظیر جنگ یا درگیری‌های محیطی است و صلح مثبت نبود خشونت یا بی‌عدالتی سیستمی است. صلح منفی می‌تواند به عنوان وجود سیاست‌ها، ساختارها و عملکردهایی تعریف شود که از خشونت فیزیکی جلوگیری می‌کند و تعیین‌کننده زندگی بشر و یکپارچگی نقش زمین است.

جامعه ایجاد صلح مثبت است که مردم نمی خواهند قدرت در دست یک نفر باشد.

جی یان پارک [۱۴] (Yun Park, ۲۰۰۴) در مقاله‌ای تحت عنوان «حقوق بشر محرک و ابزاری برای تغییر اجتماعی» بیان می‌کند که صلح نه تنها نبود جنگ را می‌رساند بلکه یک روش زندگی است که براساس اصول حقوق بشر پایه‌ریزی شده است و هنوز هیچ کس از حق صلح به عنوان حقوق بشر لذت نبرده است. ایجاد صلح موضوعی اجتماعی است. در چشم‌اندازی از نیاز به دستیابی به آموزش صلح از طریق حقوق بشر به روش‌هایی که در سطوح مختلف در مرکز آسیا-اقیانوسیه برای آموزش جهت تفاهم بین‌المللی همراه با مرکز آموزش صلح دانشکده معلمان دانشگاه کلمبیا به وجود آمد اشاره کرد. این مرکز نشست خاص یک‌روزه‌ای را با عنوان حقوق بشر (یادگیری در جهت فرهنگ صلح) ارائه داد.

هلن لوگر [۱۵] (Lovegrove, ۲۰۰۴) در گزارشی به نقش اساسی مربی در مورد صلح پرداخته است. وی در این گزارش نشست کاری که در مرکز آموزش آسیایی برای سازی بین‌المللی که تحت نظر یونسکو فعالیت می‌کند را معرفی می‌کند. موضوع این نشست کاری حرکت به سوی فرهنگ صلح بود که موضوع صلح را به عنوان روشی برای زندگی تمامی مردم قاره آسیاییان می‌کند. یکی از اهداف این نشست بررسی ریشه‌ای دلایل ایجاد جنگ، بحث و بررسی استراتژی‌ها و عملکردهایی است که منجر به خشونت و درگیری می‌شوند. یکی از مهم‌ترین روش‌های ایجاد فرهنگ صلح از طریق برنامه‌های آموزشی و برنامه‌ریزی شده است.

ون [۱۶] (Won ۲۰۰۵) در پژوهشی تحت عنوان «آموزش در آسیا و تعلیم برای تفاهم بین‌المللی» (Peace in Asia and Education for International Understanding) موارد زیر اشاره می‌کند: بحث صلح در تفاهم بین‌المللی به حق صلح در آسیا که حق عموم مردم در مقابل درگیری است اشاره می‌کند. دستیابی به صلح نیازمند آینده‌ای است که حقوق اجتماعی، اقتصادی، سیاسی تا

صلح مثبت می‌تواند به عنوان وجود سیاست‌ها، سیستم‌ها و عملکردهایی تعریف شود که به عزت‌نفس انسان احترام گذاشته، با نیازهای انسانی مواجه شده و عدالت محیطی و اجتماعی را بر پا کرده و پیوستگی و اتحادی را در انسان و جوامع و گروه‌های طبیعی برقرار می‌کند.

بلوستین [۱۲] (Bluestein, ۲۰۰۵) در مقاله‌ای با عنوان «مفاهیم اصولی آموزش صلح» (Fundamental Concepts of Peace Education) این طور بیان می‌کند که درخت صلح چندین شاخه محکم دارد که از این قرارند: ۱- در آموزش بین‌المللی دانش‌آموزان در رابطه با فرهنگ‌های دیگر می‌آموزند تا تحمل و پایداری خود را جهت انجام رفتار صلح‌آمیز مناسب‌تر به اجرا درآورند. ۲- آموزش خلق سلاح و آموزش حقوق بشر جهت بیانیه جهانی حقوق بشر به عنوان یک اصل مورد استفاده قرار می‌گیرد، آموزش پیشرفته به دانش‌آموزان در مورد مصائب فقر و خشونت‌های ساختاری. ۳- آموزش محیطی به دانش‌آموزان در مورد اوضاع وخیم سیارات، مشکلات اکولوژیکی و اجتماعی آنها می‌آموزد. اخیراً بیان این حقیقت که در هر جایی درگیری و جنگ است، سبب شده است تا آموزش راه حل‌های درگیری و جنگ ضروری و حیاتی باشد. در نتیجه دانش‌آموزان می‌توانند از ابزار صلح‌آمیز و بدون درگیری جهت حل اختلاف استفاده نمایند.

ریدون [۱۳] (Reardon, 1988) بیان می‌کند که دستیابی به عدالت جهانی از طریق تغییر اقتصادی و اجتماعی برای ایجاد صلح واقعی ضروری است اما خود ما جامعه‌ای هستیم که ارزش‌های قوی‌تر، قدرت و نیروی برتری را در بر می‌گیریم. ما ارتشمان را می‌سازیم تا هیچ ملتی نتواند به ما تعدی کند او چنین ادامه می‌دهد، زمانی که آموزش برای صلح منفی شکل وطن پرستانه پیدا می‌کند، آموزش برای صلح مثبت می‌تواند به عنوان چالش و تکاپویی در روش زندگی ما محسوب شود. پر واضح است یکی از عوامل اساسی در دستیابی به یک

امتیازات فرهنگی محدوده خود تغییر کنند و حفظ قدرت در جنبش مستقل ملی باید مهم‌ترین ارزش باشد. در این روند، جایگزینی تفاهم بین‌المللی باید حقوق بشر و صلح هر فرد را به طور جداگانه در محدوده‌ای از تفاهم دوجانبه و همکاری‌های لازم در میان کشورهای آسیایی ارائه دهد.

دیوید و روگر جانسون [۴] (Johnson ۲۰۰۵) مقاله‌ای تحت عنوان «آموزش صلح» را نوشتند. در ابتدای این مقاله به این نکته توجه کردند که دو دلیل اصلی برای علاقه مندی معلمان سراسر جهان به آموزش صلح وجود دارد. دلیل اول آن است که آموزش صلح با پیامدهای درگیری و یا وجود مشاجره در زندگی روزمره آنها بستگی دارد. افزایش درگیری و پرخاشگری‌های موجود در مدارس انگیزه‌ای برای مرییان شده است که بخش‌های مختلف آموزش و تعلیم صلح را اجرا کنند. دلیل دوم آن است که به دانش‌آموزان رقابت‌ها و ارزش‌هایی را ارائه دهیم که آنها نیاز به ساخت آن دارند و بتوانند صلح و آرامش را در خانواده‌هایشان، گروه دوستان، محل‌های کار، همسایه‌ها، کشورها و جهان و به علاوه در خودشان حفظ کنند. ایجاد و حفظ صلح در تمامی سطوح به دانش‌آموزانی مرتبط است که رقابت‌ها و ارزش‌های خاصی را برای خود دارند که به طور ابتدایی آموزش داده می‌شود، تمرین می‌شود و در مدارس به اجرا در می‌آید.

در این پژوهش در پی آن هستیم که محتوای سند چشم‌انداز بیست ساله نظام جمهوری اسلامی ایران و اهداف کلی آموزش و پرورش و اهداف دوره متوسطه را از نظر پرداختن به مؤلفه‌های هفتگانه آموزش صلح یونسکو بررسی کنیم. انتظار می‌رود یافته‌های این پژوهش روشن‌گر راه دست‌اندرکاران آموزش و پرورش باشد و زمینه‌ای برای فراهم آوردن راه کارهایی برای پرداختن به این مؤلفه‌ها در این اهداف باشد تا کتاب‌های درسی که مهم‌ترین ابزار برای انتقال مفاهیم می‌باشد بر اساس این اهداف نوشته می‌شوند در بر گیرنده صلح و مؤلفه‌های آن باشند.

امنیتی از نظر بین‌المللی مخصوصاً در میان ملت‌ها را تضمین کند. ملت‌های آسیایی باید از محدودیت‌ها و مرزهای داشتن زمین برای پایگاه‌های نظامی با کشورهای قوی‌تر آزاد شوند. علاوه بر این، استقلال ملت نباید به سرکوبی حقوق بشر منجر شود. اقتدار ملت خود نباید محلی برای درگیری ملت‌ها باشد. با تداوم تاریخی، صلح، عدالت، دموکراسی و حقوق بشر به عنوان حقوق بنیادی برای مردم در آسیا سازماندهی می‌شود. بنابراین حق صلح در آسیا امر بسیار خطیری در تفاهم بین‌المللی جهت برقراری صلح در منطقه خواهد بود. تفاهم بین‌المللی بر حقوق صلح در آسیا پایه‌ریزی شده است که از ویژگی‌های حقوق بشر و آموزش صلح تشکیل شده است. آموزشی که بر پایه تفاهم یکپارچه منطقه‌ای و همکاری‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و بر طبق بیانیه سال ۱۹۷۴ در تعلیم برای درک بین‌المللی یونسکو توسعه یافته است.

با وجود این، کشورهای آسیایی از تفاهم بین‌المللی غافل بودند و یا آن را به عنوان آموزشی برای تفاهم فرهنگ‌های مختلف برای اهداف امنیتی در همکاری‌های اقتصادی منطقه و یا به عنوان آموزش برای یادگیری زبان‌های خارجه مورد بررسی قرار دارند. در این خصوص می‌تواند بیان شود که تعلیم برای درک بین‌المللی برای تفاهم و همکاری‌های بین‌المللی بر پایه حقوق بشر و صلح هنوز به دست نیامده است.

حق صلح برای وحدت آسیایی در میان مردم حیاتی است. از طرفی بینش تاریخی مرتبط به حقوق بشر به همراه صلح دیدگاهی را برای مردم آسیایی می‌سازد بدین صورت که صلح به عنوان عملکرد قابل‌توجهی محسوب می‌شود که تمامی عوامل سیستمی را که مرتبط به خشونت است، رد می‌کند.

با وجود اینکه آسیا مهد تمدن است، روند امروزی شدن آن را به تلفیق تمدن غرب منجر می‌سازد در حالی که آن را با سطوح استبدادی می‌شکند. بنابراین، دولت‌های این منطقه باید از کشورهای مصرف‌کننده دانش به کشورهای تولیدکننده دانش با توجه به

سند چشم‌انداز نظام جمهوری اسلامی ایران و اهداف کلی آموزش و پرورش و اهداف دوره متوسطه می‌باشد.

روش جمع‌آوری اطلاعات

در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات از تحلیل محتوا استفاده شده است. در تحلیل محتوا سند چشم‌انداز بیست ساله نظام جمهوری اسلامی ایران، اهداف کلی آموزش و پرورش و اهداف دوره متوسطه مورد تحلیل قرار گرفت.

بی تردید عرضه خدمات آموزشی و تربیتی به افراد در راستای تربیت شهروندان مؤمن، کارآمد، خلاق، وفادار به ارزش‌های دینی و ملی، آشنا به مفاهیم مختلف از جمله صلح و مؤلفه‌های آن نیازمند اهداف آموزشی و تربیتی می‌باشند تا مجریان و دست‌اندرکاران نظام تعلیم و تربیت با بهره‌گیری از توانمندی‌ها و تجربیات خویش و در چارچوب قوانین و مقررات بتوانند این اهداف را تحقق بخشند و شهروندی که از هر لحاظ رشد همه جانبه داشته تربیت نمایند. از آنجاییکه نظام آموزشی در سطح ملی و برای همه افراد می‌باشد باید متناسب با اسناد ملی باشد، سند چشم‌انداز بیست ساله نظام جمهوری اسلامی ایران نیز جزء اسناد ملی و در سطح مملکت مطرح شده دربرگیرنده تمامی دانش‌آموزان است.

بنابراین، چون در نظام آموزشی کشور ما محور اساسی تعلیم و تربیت کتاب‌های درسی هستند محتوای کتاب‌ها باید در برگیرنده اسناد و مدارک ملی و اهداف آموزش و پرورش باشد در این پژوهش از سند چشم‌انداز بیست ساله نظام جمهوری اسلامی ایران، اهداف کلی آموزش و پرورش و از میان اهداف دوره‌های مختلف تحصیلی، اهداف دوره متوسطه انتخاب شد زیرا که دانش‌آموزان در این دوره نسبت به دوره‌های دیگر رشد کامل‌تری داشته و مفاهیم صلح و مؤلفه‌های آن را بهتر درک می‌کنند، لذا این مؤلفه‌ها در اهداف این دوره مورد بررسی قرار گرفت.

پرسش‌های پژوهشی

۱. آیا مؤلفه‌های آموزش صلح یونسکو در سند چشم‌انداز بیست ساله نظام جمهوری اسلامی ایران آمده است؟
  ۲. آیا به مؤلفه‌های آموزش صلح یونسکو در اهداف کلی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران اشاره شده است؟
  ۳. آیا مؤلفه‌های آموزش صلح یونسکو در اهداف دوره متوسطه آمده است؟
- به عبارتی در محتوای این اسناد به مؤلفه‌های دموکراسی (حقوق بشر)، تعاون و همبستگی، حفظ فرهنگ‌ها، خود و دیگران، انترناسیونالیسم، حفاظت از محیط زیست، رفتارهای مربوط به معنویت اشاره شده است؟

روش پژوهش

جامعه و نمونه آماری و شیوه نمونه‌گیری

روش مورد استفاده در این تحقیق روش کیفی (Qualitative Research Methodology) و از نوع تحلیل محتوایی می‌باشد. تحلیل محتوا به هر فنی گفته می‌شود که در راه استنتاج منظم و عینی ویژگی‌های خاص یک متن به کار می‌آید [۱۷]. جامعه آماری مورد پژوهش اسناد و مدارک جمهوری اسلامی ایران (۸۵-۸۳) می‌باشد علت گزینش اسناد از سال ۸۳ تدوین سند چشم‌انداز بیست ساله نظام جمهوری اسلامی ایران در این سال بوده است. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری هدفمند (Purposeful Sampling) استفاده شده است. در نمونه‌گیری هدفمند قصد پژوهشگر انتخاب مواردی است که با توجه به هدف تحقیق اطلاعات جدیدی داشته باشند به همین دلیل مایکل پاتون این تکنیک نمونه‌گیری را نمونه‌گیری هدفمند نامیده است. بنابراین حجم نمونه در مطالعات کیفی معمولاً کوچک است. در واقع حجم نمونه ممکن است یک مورد باشد. هدف از انتخاب یک مورد یا موارد فهم عمیق‌تر پدیده‌های مورد بررسی است [۱۸]. نمونه در این پژوهش شامل اهداف مندرج در

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

تجزیه و تحلیل اطلاعات از نوع استقرایی (Inductive) و از طریق ماتریس (Matrix) صورت گرفت. به این صورت گرفت که در هنگام تحلیل اسناد برای نظم دادن اطلاعات از طریق ماتریس استفاده شد که برای هر یک از مؤلفه‌های هفتگانه، یک ماتریس به دست آمد. همچنین بعد از اشتراک (Convergence) و افتراق (Divergence) کلی جدول‌های حاصله از ماتریس‌ها در نهایت جدولی برای کل مؤلفه‌ها در سند تهیه شد.

نتایج پژوهش

این پژوهش به بررسی مؤلفه‌های هفتگانه آموزش صلح یونسکو در سند چشم‌انداز بیست ساله نظام جمهوری اسلامی ایران [۱۹] (از این به بعد تحت عنوان سند چشم‌انداز مطرح می‌شود)، اهداف کلی آموزش و پرورش [۲۰] (از این به بعد تحت عنوان اهداف کلی مطرح می‌شود) و اهداف دوره متوسطه [۲۱] می‌پردازد. یافته‌های پژوهش در جدول آمده است. در این پژوهش ابتدا هر یک از مؤلفه‌ها به صورت جداگانه در سه سند مورد بررسی قرار می‌گیرند و در پایان در یک جدول، مقایسه‌ی مؤلفه‌های آموزش صلح یونسکو در سه سند و در جدولی دیگر، بررسی نهایی مؤلفه‌های آموزش صلح یونسکو در سه سند مورد نظر صورت می‌گیرد.

۱- آیا مؤلفه حقوق بشر و دموکراسی در سه سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه آمده است؟

به عنوان مثال در سند چشم‌انداز این هدف «پرورش روحیه تحقق بخشیدن به قسط و عدل اجتماعی و اقتصادی اسلام» به مؤلفه حقوق بشر و دموکراسی اشاره دارد.

با توجه به جدول ۱ بیشترین درصد فراوانی مؤلفه حقوق بشر و دموکراسی مربوط به سند چشم‌انداز و اهداف دوره متوسطه با درصد ۴۲/۸۵ و کمترین درصد فراوانی مربوط به اهداف کلی با درصد ۱۴/۲۸ می‌باشد.

جدول ۱. بررسی مؤلفه حقوق بشر و دموکراسی در سه سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه

اسناد	سند چشم‌انداز	اهداف کلی	اهداف دوره متوسطه
فراوانی	۳	۱	۳
درصد	۴۲/۸۵	۱۴/۲۸	۴۲/۸۵

۲- آیا مؤلفه تعاون و همبستگی در سه سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه آمده است؟
در اهداف دوره متوسطه هدف «مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی را وظیفه الهی، انسانی و ملی می‌داند» (ص ۴۶) به این مؤلفه اشاره دارد.

جدول ۲. بررسی مؤلفه تعاون و همبستگی در سه سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه

اسناد	سند چشم‌انداز	اهداف کلی	اهداف دوره متوسطه
فراوانی	۳	۱	۲
درصد	۵۰	۱۶/۶۶	۳۳/۳۳

با توجه به جدول ۲ بیشترین درصد فراوانی مؤلفه تعاون و همبستگی در سند چشم‌انداز با ۵۰ درصد و کمترین درصد فراوانی مربوط به اهداف کلی با درصد ۱۶/۶۶ می‌باشد.

۳- آیا مؤلفه حفظ فرهنگ‌ها در سه سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه آمده است؟
در اهداف کلی هدف «پرورش روحیه حفظ میراث فرهنگی و تاریخی» (ص ۲۷) بیانگر مؤلفه حفظ فرهنگ‌ها است.

جدول ۳. بررسی مؤلفه حفظ فرهنگ‌ها در سه سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه

اسناد	سند چشم‌انداز	اهداف کلی	اهداف دوره متوسطه
فراوانی	۳	۳	۳
درصد	۳۳/۳۳	۳۳/۳۳	۳۳/۳۳

با توجه به جدول ۵ بیشترین درصد فراوانی مؤلفه انترناسیونالیسم (رعایت حقوق بین‌المللی) مربوط به اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه با درصد ۵۰ و کمترین درصد فراوانی مربوط به سند چشم‌انداز با درصد ۰ می‌باشد.

۶- آیا مؤلفه حفاظت از محیط زیست در سه سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه آمده است؟

مؤلفه حفاظت از محیط زیست در سند چشم‌انداز در قالب هدف «ایجاد روحیه انضباط، رعایت بهداشت فردی و عمومی و حفظ محیط زیست»، در اهداف کلی در قالب هدف «تقویت روحیه بهداشت عمومی و حفظ محیط زیست» (ص ۲۷)، در اهداف دوره متوسطه در قالب هدف «در حفظ و احیای محیط زیست فعالانه مشارکت می‌کند» (ص ۴۴) آمده است.

جدول ۶. بررسی مؤلفه حفاظت از محیط زیست در سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه

اهداف دوره متوسطه	اهداف کلی	سند چشم‌انداز	اسناد
۱	۱	۱	فراوانی
۳۳/۳۳	۳۳/۳۳	۳۳/۳۳	درصد

با توجه به جدول ۶، درصد فراوانی مؤلفه حفاظت از محیط زیست در سه سند برابر است.

۷- آیا مؤلفه معنویت در سه سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه آمده است؟

مؤلفه معنویت در اهداف دوره متوسطه در قالب هدف «حضور در مسجد و مشارکت در محافل و مراسم مذهبی و اجتماعی را وظیفه می‌داند» (ص ۴۱) آمده است.

با توجه به جدول ۳ درصد فراوانی مؤلفه حفظ فرهنگ‌ها در سه سند یکسان می‌باشد.

۴- آیا مؤلفه خود و دیگران در سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه آمده است؟

اهداف کلی بیشترین فراوانی را در مؤلفه خود و دیگران را به خود اختصاص داده است. هدف «پرورش روحیه اعتماد به نفس و استقلال شخصیت» و یا هدف «پرورش روحیه احترام به شخصیت افراد و مراعات حقوق مادی و معنوی آنان» (ص ۲۷) به مؤلفه خود و دیگران و زیر مؤلفه‌های آن اشاره دارد.

جدول ۴. بررسی مؤلفه خود و دیگران در سه سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه

اهداف دوره متوسطه	اهداف کلی	سند چشم‌انداز	اسناد
۴	۶	۲	فراوانی
۳۳/۳۳	۵۰	۱۶/۶۶	درصد

با توجه به جدول ۴ بیشترین درصد فراوانی مؤلفه خود و دیگران مربوط به اهداف کلی با درصد ۱۶/۶۶ می‌باشد.

۵- آیا مؤلفه انترناسیونالیسم (رعایت حقوق بین‌المللی) در سه سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه آمده است؟

در اهداف کلی هدف «تقویت بینش سیاسی نسبت به مسائل ایران و جهان، به خصوص ممالک اسلامی و محروم» (ص ۲۸)، در اهداف دوره متوسطه هدف «با منبع اقتصادی کشور، منطقه و جهان آشنایی دارد و برای توسعه آن‌ها تلاش می‌کند» (ص ۴۵) بیانگر مؤلفه انترناسیونالیسم می‌باشد.

جدول ۵. بررسی مؤلفه انترناسیونالیسم (رعایت حقوق بین‌المللی) در سه سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه

اهداف دوره متوسطه	اهداف کلی	سند چشم‌انداز	اسناد
۱	۱	۰	فراوانی
۵۰	۵۰	۰	درصد

جدول ۷. بررسی مؤلفه معنویت در سه سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه

اسناد	سند چشم‌انداز	اهداف کلی	اهداف دوره متوسطه
فراوانی	۲	۱	۳
درصد	۳۳/۳۳	۱۶/۶۶	۵۰

با توجه به جدول ۷ بیشترین درصد فراوانی مؤلفه معنویت مربوط به اهداف دوره متوسطه با ۵۰ درصد و کمترین درصد فراوانی مربوط به اهداف کلی با درصد ۱۶/۶۶ می‌باشد.

با توجه به جدول‌های فوق می‌توان به نکات زیر اشاره کرد:

به مؤلفه انترناسیونالیسم (رعایت حقوق بین‌المللی) در سند چشم‌انداز هیچ اشاره‌ای نشده است و در دو سند دیگر تنها با یک فراوانی اشاره شده است. مؤلفه حفاظت از محیط زیست با درصد ۳۳/۳۳ و فراوانی ۱ در سه سند به طور یکسان پرداخته شده است.

مؤلفه خود و دیگران با درصد ۵۰ و فراوانی ۶ در اهداف کلی پررنگ‌تر از سایر اسناد مورد بررسی می‌باشد.

با دقیق‌تر شدن در جدول ۸ مقایسه‌ای ملاحظه می‌شود: مؤلفه حقوق بشر با ۴۲/۸۵ درصد در سند چشم‌انداز بیست ساله و اهداف دوره متوسطه پررنگ‌تر از اهداف کلی مورد بررسی قرار گرفته است. مؤلفه تعاون و همبستگی با ۵۰ درصد در سند چشم‌انداز آمده است. مؤلفه حفظ فرهنگ‌ها با ۳۳/۳۳ درصد در سه سند به طور یکسان پرداخته شده است. مؤلفه خود و دیگران با ۵۰ درصد در اهداف کلی بیشتر مطرح شده است. مؤلفه انترناسیونالیسم (رعایت حقوق بین‌المللی) در سند چشم‌انداز هیچ اشاره‌ای به آن نشده است. مؤلفه حفاظت از محیط زیست با ۳۳/۳۳ درصد در سه سند به طور یکسان پرداخته شده است. به مؤلفه معنویت با ۵۰ درصد در اهداف دوره متوسطه توجه بیشتری شده است.

جدول ۸. جدول مقایسه‌ای مؤلفه‌های آموزش صلح یونسکو در سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه

اهداف دوره متوسطه	اهداف کلی	سند چشم‌انداز	اسناد	
			مؤلفه‌ها	فراوانی
۳	۱	۳	فراوانی	۳
			درصد	۴۲/۸۵
۴۲/۸۵	۱۴/۲۸	۳	فراوانی	۱
			درصد	۵۰
۲	۱	۳	فراوانی	۱
			درصد	۳۳/۳۳
۳۳/۳۳	۱۶/۶۶	۵۰	فراوانی	۳
			درصد	۳۳/۳۳
۳	۳	۳	فراوانی	۲
			درصد	۱۶/۶۶
۳۳/۳۳	۳۳/۳۳	۳۳/۳۳	فراوانی	۶
			درصد	۵۰
۴	۶	۲	فراوانی	۱
			درصد	۵۰
۳۳/۳۳	۵۰	۱۶/۶۶	فراوانی	۱
			درصد	۳۳/۳۳
۱	۱	۰	فراوانی	۱
			درصد	۵۰
۵۰	۵۰	۰	فراوانی	۱
			درصد	۳۳/۳۳
۱	۱	۱	فراوانی	۱
			درصد	۳۳/۳۳
۳۳/۳۳	۳۳/۳۳	۳۳/۳۳	فراوانی	۲
			درصد	۳۳/۳۳
۳	۱	۲	فراوانی	۱
			درصد	۱۶/۶۶
۵۰	۱۶/۶۶	۳۳/۳۳	فراوانی	۱
			درصد	۳۳/۳۳

جدول ۹. جدول نهایی بررسی مؤلفه‌های آموزش صلح یونسکو در سه سند چشم‌انداز، اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه

مؤلفه‌ها	فراوانی	درصد
خود و دیگران	۱۲	۲۶/۶۶
حقوق بشر	۹	۲۰
حفظ فرهنگ‌ها	۷	۱۵/۵۵
تعاون و همبستگی	۶	۱۳/۳۳
معنویت	۶	۱۳/۳۳
حفاظت از محیط زیست	۳	۶/۶۶
انترناسیونالیسم (رعایت حقوق بین‌المللی)	۲	۴/۴۴

هرتزوغ [۲۲] اشاره می‌کند که حقوق بشر مهم‌ترین راه را برای دستیابی به صلح در میان ملت‌ها و نیز در میان دولت‌ها به ما عرضه می‌دارد. هدف ما، رعایت جهانی حقوق بشر می‌باشد. وقتی نوبت به تحقق بخشیدن به این هدف فرا می‌رسد باید واقع بین باشیم. استقرار دموکراسی می‌تواند ضامن احترام تدریجی به حقوق بشر باشد، زیرا باعث می‌شود که شهروندان به شکلی فزاینده این حقوق را درک کنند و متقابلاً خواستار آنها شوند. از این مطلب می‌توان دو نتیجه کاملاً متفاوت گرفت:

از یک سو، اهمیت دارد که جریان استقرار دموکراسی را در تمام بخش‌های دنیا به عنوان یکی از مؤثرترین راهبردها در مسیر تحقق حقوق بشر تلقی کنیم و در نتیجه، به حمایت از آن برخیزیم.

از سوی دیگر، در شرایط حاضر، باید متوجه وجود دولت‌هایی باشیم که، هر چند به طور جدی خود را دموکراتیک می‌دانند هنوز از نظر تحقق حقوق بشر به توفیق کامل دست نیافته‌اند. این امر ممکن است ناشی از «میراث قدیم» (زندگی در لوای دولت‌های نظامی یا پلیسی، برقرار ماندن مقررات جزایی سخت گذشته، و امثال آن) باشد، یا آنکه از سطح پایین آگاهی عمومی از مقولاتی که باب طبع غربی‌ها است سرچشمه گیرد. این مطلب با نظر ون (Won) [۱۶] همسو است که استقلال ملت و اقتدار ملت نباید به سرکوبی حقوق بشر منجر شود. اقتدار ملت نباید محلی برای درگیری ملت‌ها باشد. با تداوم تاریخی، صلح، عدالت، دموکراسی و حقوق بشر به عنوان حقوق بنیادی برای مردم در آسیا سازماندهی می‌شود. بنابراین حق صلح در آسیا امر بسیار خطیری در مرکز آموزش برای درک بین‌المللی جهت برقراری صلح در منطقه خواهد بود. مرکز آموزش برای درک بین‌المللی بر حقوق صلح در آسیا پایه‌ریزی شده است که از ویژگی‌های حقوق بشر و آموزش صلح تشکیل شده است. آموزشی که بر پایه تفاهم یکپارچه منطقه‌ای و همکاری‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و

بر اساس جدول فوق ملاحظه می‌شود که بیشترین درصد فراوانی در مجموع سه سند مورد بررسی با ۲۶/۶۶ درصد مربوط به مؤلفه خود و دیگران است. مؤلفه انترناسیونالیسم (رعایت حقوق بین‌الملل) با ۴/۴۴ درصد در مجموع سه سند از کمترین درصد فراوانی برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

سند چشم‌انداز بیست ساله نظام جمهوری اسلامی ایران [۱۹] اولین مصوبه شورای تغییر بنیادی نظام آموزش و پرورش ایران است که اصول کلی نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران در آن به صورت اهداف آمده است. اهداف کلی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران مصوب وزارت آموزش و پرورش به تاریخ ۷۷/۷/۳۰ و اهداف دوره متوسطه مصوب وزارت آموزش و پرورش به تاریخ ۷۹/۲/۲۹ از کتاب «مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش» [۲۰، ۲۱] برگرفته شده است. در سند چشم‌انداز و اهداف دوره متوسطه به مؤلفه حقوق بشر با درصد ۴۲/۸۵ نسبت به اهداف کلی توجه بیشتری شده است. در حالی که هریس اهداف آموزش صلح را عدالت اجتماعی، توسعه درک درون فرهنگی، درک و رفتار خشونت‌آمیز می‌داند [۱۱].

فرهنگی و بر طبق بیانیه سال ۱۹۷۴ در مرکز آموزش برای درک بین‌المللی یونسکو توسعه یافته است [۱۶].

مؤلفه تعاون و همبستگی در سند چشم‌انداز نسبت به اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه دارای بیشترین فراوانی است. این مؤلفه در اهداف کلی مورد بی مهری قرار گرفته است و این در حالی است که یونسکو در تعریف این مؤلفه این طور بیان می‌کند که افراد در تصمیم‌گیری‌های واقعی شرکت داده شوند، برای افراد امکان ابراز نظر فراهم آید و آنها نیز موظف به شنیدن حرف‌های دیگران باشند [۷].

ذکاوتی قراگزلو معتقد است که ما در جهانی متنوع زندگی می‌کنیم اما همگی به طور یکسان در جهانی زندگی می‌کنیم که به همکاری و درک متقابل وابسته است. مدارس مسئولیت بنیادی بهبود این نظرات را بر عهده دارند. یعنی مدارس به عنوان یک جامعه، عهده‌دار توسعه و تعمیق فرهنگ و ارزش‌های اخلاقی هستند، که آفریننده آرمان‌های همکاری و درک متقابل می‌باشند. مدرسه باید اجتماعی باشد که صلح، حقوق بشر، بردباری، مفاهیم فرهنگی و بین‌المللی، یکپارچگی و وحدت، راه حل صلح‌آمیز برای کشمکش‌ها و سازمان دموکراتیک در آن پرورش یابد [۵].

به مؤلفه خود و دیگران در اهداف کلی نسبت به سایر اسناد بیشترین توجه شده است و این با نظر ذکاوتی قراگزلو که معتقد است آموزش صلح از لحاظ هدف، محتوا و روش، چنان پر مایه و جذاب شود که به اصلاح روابط اجتماعی، خطاهای شناختی و خود ارزشیابی انسان‌ها کمک کند، همخوانی دارد [۵].

خود و دیگران از مؤلفه‌های مهم آموزش صلح به شمار می‌رود زیرا این توانایی باعث می‌شود: فرد به خصوصیات، نقاط ضعف و قدرت و خواسته‌های خود آگاهی یابد و بتواند در روابط بین فردی همدلانه برخورد کند، مصلحت فرد و جمع را در نظر بگیرد و این امر در صورتی حاصل می‌شود که فرد خود را بشناسد و تا انسان خود را نشناسد نمی‌تواند در مورد دیگری آگاهی کسب کند.

مؤلفه اترناسیونالیسم در سند چشم‌انداز مورد بی مهری قرار گرفته و به آن توجه نشده است در اهداف کلی و اهداف دوره متوسطه تنها یک مورد به آن اشاره شده است. این در حالی است که یونسکو این مؤلفه را این طور بیان می‌کند:

ارتباط بین افراد بومی و مهاجر گسترش یابد، گسترش مفاهیم فرهنگی، یکپارچگی میان کشورها با سطح متفاوت منابع و ذخایر [۷].

مؤلفه اترناسیونالیسم از مؤلفه‌های مهم آموزش صلح است که آموزش آن ضروری است. نوجوانان باید از حقوق و وظایف شهروندی خود و موضوعات جهانی آگاهی داشته باشند و بتوانند بین منافع ملی، منطقه‌ای، بین‌المللی هماهنگی ایجاد کنند.

به سازی «ساختار»های فرهنگی و اقتصادی و اجتماعی بشریت امروز، با برقراری صلح «مداوم» (و بنابراین پویا) و «قابل اعتماد» (و بنابراین همدلانه) و «همه‌گیر» (و بنابراین عادلانه) و «جهان شمول» (و بنابراین با مسئولیت‌پذیری) متصور است. اضافه می‌کنیم که این به سازی با فرایند شکوفایی فردی، حرفه‌ای، شهروندی و وظایف انسانی، به عنوان شهروند جهانی انسان سرو کار دارد که خود، فرایند‌هایی از انواع خشونت و عبور از خشونت - به سبب پیچیدگی علل آن - یادگیری مداوم را می‌طلبد [۵].

به مؤلفه حفاظت از محیط زیست نیز در هر سه سند به طور یکسان و گذرا پرداخته شده است در حالیکه باید به افراد چگونگی حفاظت از محیط زیست را به طوریکه به نفع بقای تمام موجودات باشد، آموخت.

به مؤلفه معنویت در اهداف دوره متوسطه بیشتر از سایر اسناد مورد توجه قرار گرفته است و این مؤلفه در اهداف کلی کمترین توجه را به خود اختصاص داده است و این در حالی است که دست اندرکاران باید این مؤلفه را در اهداف کلی آموزش و پرورش درج نمایند زیرا کتاب‌های درسی که مهم‌ترین ابزار در انتقال مفاهیم می‌باشد بر اساس این اهداف نوشته می‌شود لذا کم توجهی به این امر در این اهداف باعث به وجود آمدن

منابع

1. <http://worldgreatwars.mihanblog.com/extrapage/109>
2. ذکاوتی قراگزلو، علی (۱۳۷۸). تحلیل و نقد دلالت‌های تربیتی و اندیشه صلح کمینوس، کانت، گالتونگ. پایان‌نامه دکترا. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
3. شورای گسترش فرهنگ صلح برای کودکان (۱۳۸۶). بیانیه فرهنگ صلح. تهران: مؤسسه پژوهشی کودکان دنیا.
4. Johnson, David & Johnson, Roger (2005). Peace Education. The Journal of Theory into Practice, Vol 44, Issue 4. P. 280-299
5. ذکاوتی قراگزلو، علی (۱۳۸۱). آموزش صلح. تهران: مؤسسه فرهنگی هنری نوروز هنر.
6. Yabusaki, Tsuneo (2003). Global Networking Program for Inter-Collegiate Peace Education. The Journal of Renaissance of Humanism. p. 20-35, <http://web.ebs.cohost.com>
7. International Bureau of Education, Unesco (1999). Educational Innovation and Information. Geneva: IBE.
8. ذکاوتی قراگزلو، علی (۱۳۸۵). تأملاتی در نظریه پردازی برای احیای نقش تربیت. فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت. شماره ۲۲ و ۲۱، ص ۹۸-۸۶
9. منافی دستجردی، عالیه (۱۳۸۴). بررسی جایگاه آموزش صلح و جنگ در محتوای کتب درسی دوره سه سال راهنمایی سال تحصیلی (۸۴-۸۳). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
10. تیلمن، دایان. هسو، دایانا. آچه، دومینک. زیوکاستیا، انکارناسیون. دمدریوس، مارسیس (۱۳۸۵). ارزش‌های زندگی. ترجمه: ناصر یوسفی، شهره یوسفی. (مؤسسه پژوهشی کودکان دنیا) تهران: نشر افق.
11. Harris, Ian & Mische, Patricia (2003). On the Relationship between Peace Education and Environmental Education. The Journal of the Wisconsin Institute: A Consortium for the Study of War, Peace, and Global Cooperation. <http://web.ebs.cohost.com>
12. Bluestein, Aaron (2005). Fundamental Concepts of Peace Education. The Journal of Renaissance of Humanism. <http://web.ebs.cohost.com>
13. Reardon, Betty (1988). Comprehensive Peace Education. New York: Teachers College Press.

مشکلاتی در زمینه مسائل معنوی که از نظر یونسکو شامل صلح درونی، آزادی فکر، وجدان، آزادی عمل است، می‌شود.

در کل می‌توان گفت که اهداف کلی آموزش و پرورش نسبت به سند چشم‌انداز بیست ساله نظام جمهوری اسلامی ایران و اهداف دوره متوسطه به جز در مؤلفه خود و دیگران در سایر مؤلفه‌های آموزش صلح یونسکو بسیار ضعیف عمل کرده است. در اهداف دوره متوسطه تقریباً به تمامی مؤلفه‌های آموزش صلح یونسکو پرداخته است و در سند چشم‌انداز تنها به مؤلفه انترناسیونالیسم هیچ اشاره‌ای نکرده است.

پیشنهاد‌های برگرفته از پژوهش

به نظر پژوهشگر قبل از هر چیزی باید مسئولان نظام آموزش و پرورش نسبت به هموار کردن و تسهیل آموزش مهارت‌های صلح اهتمام و عنایتی جدی مبذول دارند و آموزش این مهارت‌ها جزو اهداف اصلی جهت پرورش افرادی با داشتن مهارت‌های صلح قرار دهند. درصدد تدوین اهدافی برای آموزش این مؤلفه‌ها باشند تا برحسب اهداف تعیین شده محتوای مناسبی برای آموزش آنها تهیه شود. برای تعیین اهداف ابتدا باید وضعیت فعلی دانش‌آموزان نوجوان مشخص شود و بر اساس آن اهداف آموزشی لازم برای آموزش مهارت‌های صلح تعیین شود تا کتاب‌ها و محتوای درسی بر اساس اهداف که دربرگیرنده صلح و مؤلفه‌های آن می‌باشد تهیه شود و در اختیار افراد قرار گیرد در این صورت است که انسان‌هایی پرورش می‌یابند که می‌توانند با شناخت خود، همدلی و احترام نسبت به دیگران با رعایت برابری و عدالت و بیان کردن عقاید خویش با مشارکت و همکاری در کنار افراد زندگی کنند و می‌توانند با اعتماد به نفس مسائل و مشکلات خود را از طریق راه‌های صلح‌آمیز حل کنند و با دیگران به طور مؤثرتر و سازنده ارتباط برقرار نمایند.

۱۹. سند چشم‌انداز بیست ساله نظام جمهوری اسلامی ایران و توضیحات پیرامونی آن (۱۳۸۳) ویژه وعاظ و مبلغین برگزیده از دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، کمیسیون بررسی و تأمین نیازهای دینی.
۲۰. دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۸۵). مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش. اهداف کلی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران. تهران: انتشارات مدرسه.
۲۱. دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۸۵). مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش. اهداف دوره متوسطه. تهران: انتشارات مدرسه.
۲۲. هرتزوغ، رومان (۱۳۸۰). آشتی تمدن‌ها راهبردی برای صلح جهانی در قرن بیست و یکم. ترجمه: هرمز همایون پور. تهران: نشر و پژوهش فروزان فر..
14. Yunpark, Ji (2004). Human Rights: Motivator and tool for Social Change. The Journal of SangSaeng. No. 11. p. 45-48
15. Lovegrove, Helen(2004). Educator's crucial role for Peace. The Journal of sangSaeng. No. 10. P. 48-51
16. Won, Kang Soon (2005). Peace in Asia and Education for International Understanding. Journal of International Understanding. Vol.1 pp. 15-25
۱۷. هاشمی کوچک، سرایی، سهیلا (۱۳۷۵). تحلیل کتب درسی فارسی و حرفه و فن و تأثیر آن بر رشد و پرورش خلاقیت دختران مقطع راهنمایی شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه الزهرا.
۱۸. گال مردیت، بورگ والتر و گال جویس (۱۳۸۱). روش‌های تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روان‌شناسی. مترجمان: احمدرضا نصر، حمیدرضا عرضی، محمود ابوالقاسمی، محمد جعفر پاک سرشت، علیرضا کیامنش، خسرو باقری، محمد خیر، منیژه شهنی بیلاقی، زهرا فردی. تهران: انتشارات سمت.